

Kunta

Useimmin kysytyt kysymykset kuntasektorin lakosta

Kuntasektorin keskuslakkotoimikunnan
järjestöryhmä 17.1.2022

Mikä ero on lakolla ja työnsululla (työsulku normaalissa kielenkäytössä)?

- Lakko on **työntekijäjärjestön / ammattiliiton** työnantajaan kohdistama työnseisaus, joka koskee kaikkien lakonalaisten työ- ja virkatehtävien suorittamista.
- **Lakonalainen työ** = kaikki ne työtehtävät, jotka lakkovaroituksessa on määritelty lopetettavaksi lakon ajaksi.
- Työnsulku on **työnantajapuolen** työntekijöihin kohdistama painostuskeino työtaistelun aikana, kun tietyllä ammattialalla ollaan sopimuksettomassa tilassa. Työnsulku tarkoittaa sitä, että työnantajat estävät tietyn alan ammattiliittoon kuuluvia työntekijöitä pääsemästä työhön ja keskeyttävät heidän palkanmaksunsa. Työnsulkua käytetään Suomessa hyvin harvoin.

Miten lakkorajat määritellään?

- **Lakkorajat** määrittelevät sen, mitä töitä ja työpaikkoja lakko koskee. Työtaisteluilmoituksessa eli **lakkovaroituksessa** ilmoitetaan ne lakonalaiset työt, joita lakko koskee. Lakko koskee työ- ja virkatehtäviä. Sillä ei ole merkitystä, kuka työn suorittaa.
- Lakkorajat määritellään JUKOn antamassa lakkovaroituksessa.
- Lakkovaroitus annetaan vähintään 14 vuorokautta ennen lakon alkua valtakunnansovittelijalle ja työnantajalle.

Onko lakko laillinen?

- Työtaisteluoikeus on työntekijöiden ammatillisesta yhdistymis- ja järjestäytymisvapaudesta johdettava perusoikeus (Suomen perustuslaki 13 §). Lakko on keskeinen työtaistelumuoto.
- Yleensä työtaistelutoimet ovat sallittuja silloin, kun niitä ei ole erikseen kielletty. Työ- ja virkaehtosopimus asettaa työrauhavelvollisuuden sopimuskaudeksi, jolloin sopimusta vastaan kohdistuvat toimenpiteet ovat kiellettyjä. Kun voimassa oleva työ- tai virkaehtosopimus on päättynyt, alkaa niin kutsuttu sopimukseton tila. Silloin erilaiset työtaistelutoimet ovat laillisia. Kunta-alan työehtosopimus päättyy helmikuun lopussa 2022.

Mitä tarkoitetaan suojelutyöllä?

- Suojelutyöllä tarkoitetaan:
 - 1) Työtä, joka on välttämätöntä, jotta kansalaisten henki ja terveys ei vaarannu
 - 2) Työtä sellaisen omaisuuden suojelemiseksi, joka on vaarassa työtaistelun takia.
- Suojelutyöhön voidaan määrätä vain lakon piiriin kuulumattomia viranhaltijoita. Työsuhteisia ei voi määrätä suojelutyöhön.

Miten suojelutyö määritellään?

- Ennen työtaistelun alkamista JUKOn lakkojohto tekee suunnitelman niiden tehtävien hoitamiseksi, jotka katsotaan suojelutyöksi. Suojelutyöksi katsottavia tehtäviä voidaan rajata lakon ulkopuolelle myös ennalta kun lakkorajoista päätetään. Suojelutyöstä pitää erikseen sopia.
- Suunnitelman perusteella annetaan ohjeet suojelutyön hoitamisesta paikalliselle työtaisteluryhmälle.
- Paikallinen työtaisteluryhmä neuvottelee suojelutyön laajuudesta paikallisen työnantajan kanssa.
- Mikäli työnantaja määrää yksipuolisella päätöksellä lakon ulkopuolisen viranhaltijan tekemään suojelutyötä, on määräystä noudatettava. Määräys on annettava kirjallisena.
- Työtaistelun päätyttyä selvitetään tarvittaessa, onko lakon ulkopuolisia viranhaltijoita käytetty suojelutyön varjolla tekemään lakossa olevien normaaleja työtehtäviä.

Voiko esihenkilö osallistua lakkoon, vaikka hän olisi työnantajan edustaja?

- Mikäli järjestö on tehnyt lakkopäätöksen, voit osallistua päätöksen mukaiseen lakkoon.
- Voit osallistua esihenkilönä lakkoon, vaikka sinut olisi nimetty työnantajan edustajaksi.
- Työ- ja virkaehtosopimuslaeissa ei ole rajoitettu kenenkään kuntasektorilla työskentelevän lakko-oikeutta.
- Myöskään työnantaja ei voi kieltää osallistumasta lakkoon tai rajata vastuuhenkilöitä etukäteen työtaistelun ulkopuolelle.

Mitä jos työnantaja kysyy, että aionko osallistua laksoon?

- Työnantaja ei saa kysyä lakkoaikeista. Työnantajalla ei ole oikeutta kerätä yksittäisten jäsenten ammattiliiton jäsenyystietoja mahdollisen lakon varalle. Tämä koskee kaikkia jäseniä, myös esihenkilöasemassa olevia. Tämänkaltaiset kyselyt tulkitaan yritykseksi murtaa lakkoa. JUKO puuttuu tällaiseen yritykseen.
- Työntekijällä/viranhaltijalla ei ole velvollisuutta ilmoittaa lakkoon osallistumisesta.
- JUKOn tai liiton antamassa lakkovaroituksessa määritetään mikä työ on lakon piirissä. Liiton jäsenet ovat velvollisia noudattamaan liittonsa lakkopäätöksiä.

Pitääkö minunkin mennä lakkoon, vaikka en haluaisi? Mitä hyötyä minulle on työtaistelusta?

- Lakkoon on aina vankat perusteet. Taustalla on käyty pitkiä neuvotteluja, eri vaihtoehtoja on punnittu ja työntekijäpuolella ei ole enää muuta vaihtoehtoa kuin aloittaa työtaistelu.
- Liiton jäsenyys velvoittaa yksittäisiä jäseniä toimimaan liiton lakkopäätöksen mukaisesti. Jos yksittäinen jäsen ei halua lähteä lakkoon, niin hänet voidaan erottaa ammattiliiton jäsenyydestä.
- Työtaistelun hyödyt nähdään usein pitkällä aikavälillä. Eri aikoina eri työntekijät ovat joutuneet työtaistelulla varmistamaan oikeudenmukaisemmat sopimukset. Jokainen osallistuu työtaisteluun vuorollaan. Kyse on solidaarisuudesta muita työntekijöitä kohtaan.

Mikä on luottamusmiehen ja työsuojeluvaltuutetun asema lakon aikana?

- Lakkorajojen piiriin kuuluvat luottamusmiehet ja työsuojeluvaltuutetut osallistuvat työtaisteluun. JUKO/liitto määräävät lakkorajat.
- Kummatkin voidaan lakkovaroituksessa rajata työtaistelun ulkopuolelle.
- Luottamusmies hoitaa yksittäisen jäsenen palvelussuhteeseen liittyviä asioita myös työtaistelun aikana. On hyvä huomioda, että työnantaja ei välttämättä suorita tältä ajalta korvausta.

Kuka on lakonrikkoja eli rikkuri?

- Rikkuri on henkilö, joka kuuluu lakon piiriin ja siitä huolimatta tekee lakonalaisia työtehtäviä ilman suojelutyölupaa.
- Rikkuri on myös lakkorajojen ulkopuolella oleva henkilö, joka tekee lakonalaisia omaan toimenkuvaan kuulumattomia työtehtäviä.
- Lakon rikkomisesta voi olla seurauksena liitosta erottaminen. Liitto voi myös asettaa karenssin, jonka jälkeen voi hakea uudelleen liiton jäseneksi.

Mitkä ovat lakkovahdin tehtävät?

- Lakkovahdin tehtävänä on estää suusanallisesti lakonrikkoojaa (ns. rikkuria) menemästä työpaikalle.
- Lakkovahti jakaa JUKOn tai oman liittonsa tuottamaa informaatiota ja materiaalia (kuten flyereitä) käynnissä olevasta työtaistelusta medialle ja kuntalaisille. Lakkovahdin tehtävä on myös perustella työtaistelua.
- Lakkovahti ilmoittaa rikkeistä paikalliselle työtaisteluryhmälle.
- Paikallinen työtaisteluryhmä määrittelee lakkovahdin tarkemmat tehtävät.
- Lakkovartioinnin tulee olla näkyvää! JUKOn ja oman liiton tuottamat materiaalit otetaan näkyvästi käyttöön.
- Näkyvyyden kannalta olisi hyvä, että lakkovahdit ottaisivat kuvia ja somettaisivat lakkopaikalta.

Mikä on järjestäytymättömien ja muiden liittojen jäsenten asema lakossa?

- Lakkoon ei aseteta henkilöitä, vaan työtehtävät. Järjestäytymätön työntekijä voi ottaa osaa lakkoon, eikä siitä voi seurata hänelle työnantajan taholta sanktioita. Lakkoavustuksia maksetaan kuitenkin vain liittojen jäsenille.
- Lakonalaista työtä ei saa tehdä.
- Lakon tulokset hyödyttävät myös järjestäytymättömiä työntekijöitä.
- Lakon ulkopuolella olevilla työntekijöillä ei ole velvollisuutta tehdä oman työn lisäksi lakon alaisia tehtäviä.
- Lakon aikana lakkoon kuulumaton henkilö hoitaa vain omat tehtävänsä.

Saako työnantaja painostaa lakkolaisia?

- Työnantaja ei voi kohdistaa viranhaltijaan/työntekijään minkäänlaisia sanktioita, kun järjestö on tehnyt työtaistelupäätöksen.
- Työnantajalla ei ole oikeutta vaatia, että työntekijän tulisi etukäteen ilmoittaa lakkoon osallistumisesta.
- Työtaistelupäätöksen tehnyt järjestö vastaa lakon seuraamuksista.

Kuinka lakko vaikuttaa määräaikaiseen palvelussuhteeseen?

- Työtehtävä voidaan asettaa lakon piiriin riippumatta siitä, onko työntekijän työsuhde määräaikainen tai vakituinen.
- Lakko ei vaikuta määräaikaisen palvelussuhteen pituuteen.
- Määräaikainen palvelussuhde päättyy sovittun määräajan päättyessä.

Koeajalla olevan työntekijän tilanne työtaistelun aikana?

- Järjestön päättämään lakkoon osallistuminen ei ole lainmukainen peruste purkaa palvelussuhdetta.
- Työnantaja ei kuitenkaan voi koeaikana, eikä lakon aikana, lakkauttaa työsuhdetta sellaisesta syystä, joka olisi syrjivä tai koeajan tarkoitukseen nähden muuten epäasiallinen peruste.
- Koeajan ollessa voimassa voi kumpikin osapuoli purkaa työ- tai virkasuhteen koeaikaan vedoten.

Mikä on lakkoavustus ja miten sitä maksetaan?

- Lakkoavustus on liiton maksama avustus lakossa olevalle jäsenelle, koska palkkaa ei lakkopäiviltä makseta.
- Kukin liitto päättää lakkoavustuksen suuruudesta erikseen.
- Lakkoavustuksen maksaja pidättää verot verottajan ohjeen mukaisesti.
- Lakkoavustus maksetaan lakossa tai työsulussa oleville jäsenille kunkin liiton ohjeiden mukaisesti.

Miten palkkasaatavat erääntyvät lakon aikana?

- Lakko ei vaikuta palkkasaatavien erääntymispäiviin.
- Jos työntekijällä on palkkasaatavaa, joka erääntyy lakon aikana, maksetaan se erääntymispäivänä.
- Suorituksen viivästyessä saatavalle on maksettava korkolain mukainen korko. Tämä koskee vain lakon aikana erääntyviä aiemmin kertyneitä saatavia. Lakon ajalta palkkaa ei luonnollisesti makseta.

Voiko lakon aikana työskennellä toisen työnantajan palveluksessa tai tehdä työtä yrittäjänä?

- Lakon aikana voi tehdä muuta, lakon piiriin kuulumatonta työtä tai harjoittaa yrittäjyyttä.
- Lakon aikana henkilö ei saa tehdä ilman työnantajan lupaa sellaista työtä, joka on oman työnantajan kanssa kilpailevaa toimintaa (huomioi lojaliteettiperiaate) ellei ole sopinut työnantajan kanssa (esim. sivutoimilupa).

Kuinka käy luontaisetujen ja työvälineiden lakon aikana?

- Työantajan ei tarvitse suorittaa lakon aikana palkanluonteisia luontaisetuja, kuten lounasetua ja virike-etua.
- Työsuhdeasunnon käyttöoikeus säilyy lakon aikana.
- Työnantajan pyynnöstä työntekijä luovuttaa lakon alkaessa työantajalle työantajan välineet esim. puhelimen ja tietokoneen.
- Työnantaja voi estää pääsyn työsähköpostiin työtaistelun aikana.
- Tämän vuoksi on tärkeätä ilmoittaa oman liiton jäsenrekisteriin henkilökohtainen puhelinnumero ja sähköpostiosoite.

Miten käy työntekijän/viranhaltijan vapaiden lakon aikana?

- Poissaolotapausten tulkinnassa käytetään ns. aikaprioriteettiperiaatetta.
- Poissaolon katsotaan johtuvan siitä syystä, joka tosiasiallisesti on alkanut ensiksi.

Miten käy äitiysvapaan palkan lakon aikana?

- Jos äitiysvapaa on alkanut ennen lakon alkamista, äitiysvapaan palkka maksetaan normaalisti ja siten myös lakon ajalta.
- Mikäli äitiysvapaa alkaa lakon aikana, työnantajalla ei ole velvollisuutta maksaa äitiysvapaan ajalta palkkaa ennen lakon päättymistä.
- Äitiysvapaan palkallinen jakso ei kulu lakon aikana, joten työnantaja ei välty palkanmaksuvelvollisuudelta ja äitiysvapaalla oleva saa täyden palkallisen jaksonsa.

Miten lakko vaikuttaa vuosilomaan?

- Ennen lakkoa alkaneet vuosilomat jatkuvat lakosta huolimatta ja päättyvät siten, kuin vuosilomat on vahvistettu.
- Lomalta palaavan on ilmoitettava työnantajalle lomalta paluusta ja lakkoon jäämisestä (ettei tulkita ns. luvattomaksi poissaoloksi).
- Jos loma alkaa lakon aikana ja lakko kestää niin pitkään, että lomaa ei voi pitää, loma siirtyy myöhemmin pidettäväksi.
- Ellei lomaa voida pitää, sovitaan työnantajan kanssa, maksetaanko lomakorvaus pitämättä jääneestä lomasta vai siirretäänkö loma säästövapaaksi.
- Työnantaja ei ole velvollinen maksamaan lomarahaa sen loman osalta, jolloin viranhaltija/työntekijä on ollut lakossa välittömästi ennen lomaa tai välittömästi loman päätyttyä.

Miten lakko vaikuttaa vuosiloman kertymiseen?

- Lakon ajalta ei kerry vuosilomaa.
- Lakkopäiviä ei lueta vuosilomia laskettaessa työssäolopäiviin.
- Lomaraha pienenee kertymättä jäävää vuosilomaa vastaavasti.
- Lakko ei ole kokemuslisää kerryttävää aikaa.

Miten lakko vaikuttaa talvilomaan?

- Talvilomat on pääsääntöisesti pidettävä 30.4. mennessä.
- Jos talviloma alkaa myöhemmin kuin lakko ja lakko kestää niin pitkään ettei lomaa voida pitää 30.4. mennessä, voi työnantajan kanssa sopia loman siirtämisestä säästöön.
- Työnantaja voi maksaa tällaisessa tapauksessa lomakorvauksen pitämättä jääneestä lomasta, mutta työnantaja ei ole velvollinen maksamaan lomarahaa.

Mitä jos työnantaja ei myönnä lomaa maaliskuulle 2022 mahdollisen lakon vuoksi?

- Kyseessä on työnantajalta kielletty työtaistelutoimenpide. Lomat tulee myöntää normaalin käytännön mukaan.
- Tästä pitää ilmoittaa välittömästi paikalliselle työtaisteluryhmälle. Yhteystiedot saa oman luottamusmiehen kautta.

Miten käy sairausloman lakon aikana?

- Mikäli sairausloma alkaa ennen lakon alkamista, maksetaan sairausloman ajalta virka- ja työehtosopimuksen mukainen palkka.
- Mikäli työntekijä sairastuu sen jälkeen kun lakko on alkanut, on henkilö lakossa, eikä hän ole sairauslomalla. Lakon aikana työntekijällä on oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen sairauspäivärahaan.
- Mikäli sairausloma jatkuu lakon päättymisen jälkeen, maksetaan hänelle sairausajan palkkaa lakon päättymisestä lukien.

Miten lakko vaikuttaa tulevaan vuorotteluvapaaseen?

- Vuorotteluvapaan edellytyksenä on, että työntekijän työssäolo ja palvelussuhde samaan työnantajaan on kestänyt yhdenjaksoisesti vähintään vuoden välittömästi ennen vuorotteluvapaan alkamista. Tähän vuoden ajanjaksoon voi sisältyä enintään 30 päivän palkaton poissaolo (esim. lakkopäivät) edellyttäen, että henkilö viimeisten 13 kk aikana on ollut työssä saman työnantajan palveluksessa vähintään 12 kk.
- Mikäli vuorotteluvapaan hakijalla on ollut yli 30 pv palkaton poissaolo viimeisten 13 kk aikana, oikeutta vuorottelukorvaukseen ei ole (vakuutusosoikeuden ennakkopäätös 30.11.2000/8919:99).

Miten lakko vaikuttaa opinto-, työ- tai virkavapaisiin?

- Lakko ei vaikuta sovitun opintovapaan ehtoihin. Opintovapaa määräytyy opintovapaalain ja –asetuksen mukaan.
- Lakko ei vaikuta jo alkaneeseen tai sovittuun työ- tai virkavapaaseen.

Saako koulutukseen osallistua lakon aikana?

- Jos henkilöllä on sovittu ammatilliseen koulutukseen tai siihen verrattavaan tilaisuuteen osallistuminen lakon aikana, JUKOn keskuslakkotoimikunta voi myöntää koulutuksen ajaksi työluvan. Tällöin koulutuksen tulee tapahtua työpaikan ulkopuolella, eikä siihen pidä liittyä sopimusalueen tarkoittamien työtehtävien tekoa edes harjoitusmielessä. Yhteystiedot saat oman luottamusmiehen kautta.
- JUKOn ja liittojen järjestämiin työtaistelukoulutuksiin tulee osallistua normaaliin tapaan.

Miten lakko vaikuttaa tulevaan eläkkeeseen?

- Lakko vaikuttaa eläkkeen määräytymiseen palkan pientymisen kautta. Lyhyen työtaistelun vaikutus on minimaalinen.

Miten lakko vaikuttaa osa-aikaeläkkeen jatkumiseen?

- Osa-aikaeläkkeen myöntämisen edellytyksenä on mm. kuuden kuukauden kokoaikatyö välittömästi ennen osa-aikaeläkkeen alkua. Lakkoon osallistunut voi päästä osa-aikaeläkkeelle siis aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua lakon päättymisestä.
- Osa-aikaeläkkeen jatkumisen edellytyksenä on työntekijän eläkelain mukaan se, että työntekoon ei synny kuutta viikkoa pidempää katkosta. Jos työnteko katkeaa lakon vuoksi tätä pidemmäksi ajaksi, osa-aikaeläke lakkautetaan. Jos tilanne normalisoituu kuuden kuukauden kuluessa, eläke voidaan palauttaa voimaan entisin ehdoin. Onneksi työtaistelut ovat pääsääntöisesti lyhyitä ja tehokkaita.

Miten varaudun lakkoon, miten toimin lakon aikana ja lakon päätyttyä?

- Seuraa tarkkaan oman liittosi ja JUKOn viestejä.
- Toimi liittosi ohjeiden mukaan.
- Jos olet lakon piirissä, niin osallistu yhteisiin tilaisuuksiin. Työtaisteluissa osoitetaan työntajaa kohtaan joukkovoimaa.
- Lakon päätyttyä ilmoitetaan, koska töihin palataan.

Työtaistelun perustermejä

- **Ylityö- ja vuoronvaihtokielto** = Liitto kieltää jäseniään olemaan suostumatta ylitöihin tai vaihtamaan työvuoroaan. Työntekijän/viranhaltijan ei tarvitse normaalistikaan suostua ylitöihin eikä vaihtamaan vuoroaan työvuorolistan julkaisemisen jälkeen. Työtaistelutoimenpiteen tästä tekee jäsenten yhtäaikainen toiminta, jonka seurauksena palvelutuotannossa ilmenee helposti ongelmia.
- **Ulosmarssi** = Lyhyt lakko. Esimerkiksi työpaikalta poistutaan kesken työpäivän tai lopetetaan työnteko. Työntekijä/viranhaltija menettää palkan ko. ajalta. On mahdollista, kun työehtosopimuksen voimassaolo on päättynyt. Liitto maksaa lakkoavustuksen.
- **Lakko** = Työntekijä/viranhaltija ei tule työhön eikä tee työtä, vaikka on työpäivä. Poissaolo lakon vuoksi on mahdollinen, jos työntekijän liitto on ilmoittanut asiasta etukäteen työnantajalle (lakkovaroitus työnantajaliittoon ja valtakunnansovittelijalle). Liiton ilmoitus suojaa työntekijää/viranhaltijaa. On mahdollista, kun työehtosopimuksen voimassaolo on päättynyt. Liitto maksaa lakkoavustuksen.
- **Lakkovaroitus** = Ammattiliitto ilmoittaa, etteivät sen jäsenet tule työhön. Lakkovaroitus annetaan työnantajaliittoon ja valtakunnansovittelijalle ja siinä määritetään, mitä työnantajia lakko koskee, mitkä ammattiryhmät ovat lakossa ja kuinka kauan lakko kestää. Liiton ilmoitus suojaa työntekijää/viranhaltijaa. On mahdollista, kun työehtosopimuksen voimassaolo on päättynyt. Liitto maksaa lakkoavustuksen.
- **Japanilainen lakko** = Itse ei olla lakossa tai lakon piirissä, eli ollaan normaalisti töissä ja ilmaistaan kannatus lakossa oleville ryhmille esimerkiksi näyttämällä julkisesti lakkotunnuksia ja -iskulauseita (esimerkiksi pinssillä).